

SYSTEM FOR TRANSPORT AND SPEDITION ACTIVITY ROAD TRANSPORT

Abstract: Freight forwarding is an important part of the transport process. This is a set of operations that are performed in a way that ensures the choice of the optimal mode of transport or a combination of them, minimizing time and costs, while ensuring the preservation of the consumer value of goods. In addition, it is an integral part of every production process, both nationally and internationally.

Author information:

Yordanka Yankova-Yordanova

Chief assist. prof., PhD

Faculty of Technical Sciences

at Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ j.jordanova@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

forwarding activity, marketing environment,
transport.

Нивото на организиране на спедиторската дейност се отразява пряко на външнотърговския стокообмен. С развитието на международния стокообмен за външнотърговските фирми става все по-трудно да избират най-подходящият вид транспорт, което налага и появата и функционирането на международния спедитор, който е ценен посредник между търговеца и превозвача. За да се организира транспортният процес така, че да задоволи интересите и на транспортните организации и на клиентите, спедиторът трябва непрекъснато да следи транспортната политика, провеждана от различните транспортни организации, да наблюдава международния транспортен пазар, да познава отлично различните тарифи и конвенции и съответно тяхната правна регламентация. Съществуването на транспортно-спедиторската дейност се налага поради две съществуващи причини.

1. Търговците предпочитат да работят със специалисти компетентни по превозите вместо сами да го организират;

2. Транспортните фирми предпочитат спедитора поради факта, че при него се складира голямо количество товари на база на което се осигурява ритмичност при подаването им за извозване и се създава възможност за намаляване на превозните цени.

Тази икономическа необходимост прави спедитора търсен партньор на товародатели и превозни организации, а спедицията се обуславя като самостоятелна дейност, която е потребно да се усъвършенства непрестанно. Ролята и значението на спедиторската дейност в настоящия етап на развитие на световната и на националната икономика непрекъснато нарастват. Проблемите за усъвършенстване организацията на транспортно-спедиторското обслужване на товарите и неговата връзка с ефективността от външноикономическите връзки на нашата страна придобиват все по-

голяма значимост. Геоикономическото статукво на България, както и географското разположение в Югоизточна Европа и на Балканския полуостров благоприятства за извършването на транспортно-спедиторската дейност и в трудните условия на преход към пазарна икономика.

Целта на изследването е да се систематизират основните предпоставки, свързани с разработване на управленски системи за контрол на транспортните дейности и да се нейната технологичност и производствено предимство.

Обекта на изследването е структурното състояние на управленската система за контрол и управление на транспортните средства и да се дефинират основните фактори влияещи на технологичната програма.

Предметът на изследването е управлението на системата за контрол транспорта, нейната организационна, технологична и икономическа характеристика при спазване на Европейските стандартни норми за оценка качеството на продукта.

За изпълнение на поставената цел е необходимо да се решат следните задачи:

1. Да се проучи и анализира състоянието на проблема и възможностите за управление на транспортно-спедиторската дейност, като се дефинират правните и икономико-технологични показатели за локализация и намаляване на недостатъците при оценка на услугата.

2. Да се изследват и систематизират получените данни и сведения от система за контрол и управление на транспорта и да се систематизират критериите и показателите за извършване и оценка на международните превози с автомобилен транспорт.

3. Да се класифицират съвременните методи за критерийна оценка на управленската практика и определи ролята на ръководните структури за локализиране и намаляване на технологичните неточности и да се валидизира оценката за извършваните международни превози.

4. Да се разработи система за организация и управление на транспортно-спедиторска дейност и предложи подход за оценка на нейната ефективност с цел гарантиране качеството на предполагаемият продукт.

Съвременната обкръжаваща маркетингова среда се характеризира с глобализацията на световните пазари, повишаваща изискванията по отношение на конкурентоспособността на предлаганите продукти. При тези условия задържането, развитието и разширяването на позициите на фирмите е свързано с преосмисляне на пазарните позиции и изграждането на подходящи стратегически партньорства. Най-важното съображение, което трябва да се има предвид, е фактът че от практична гледна точка доставката на стоките трябва така да бъде организирана, че да бъде доставена точно на време, от врата до врата и при спазване на изискването за минимални допълнителни разходи, обременяващи продукта.

Управлението в транспорта се състои от планиране, организиране, изпълнение и контрол над дейностите в областта на товарните дейности. Тя обхваща отделните транспортни операции във веригите за доставки и включва интегриране на информацията, транспорт, инвентаризация, съхранение на склад, товаро-разтоварни дейности, пакетиране и дори мерки за гарантиране на безопасността. Транспортът съставлява голяма част от логистичните дейности и произвежда повече емисии на парникови газове от останалите дейности. Основните предпоставки за увеличаване на ролята на транспорта в логистиката, като се има предвид равнището на транспортните разходи в създадените логистични вериги и цялостното влияние върху качеството на логистичните услуги са следните [1]:

- необходимостта от поддържането и развитието на възможностите за превози – обществото има нужда и е заинтересовано от извършването на такава услуга;

- осъществяване на непрекъснатост на превозния процес, следствие изграждането на непрекъснатата инфраструктура;
- общата нормативно-правна и солидарната отговорност на превозвачи и спедитори, които съвместно изпълняват превозните услуги;
- установяване и поддържане на единни технически стандарти, които са в основата на единните транспортни технологии.

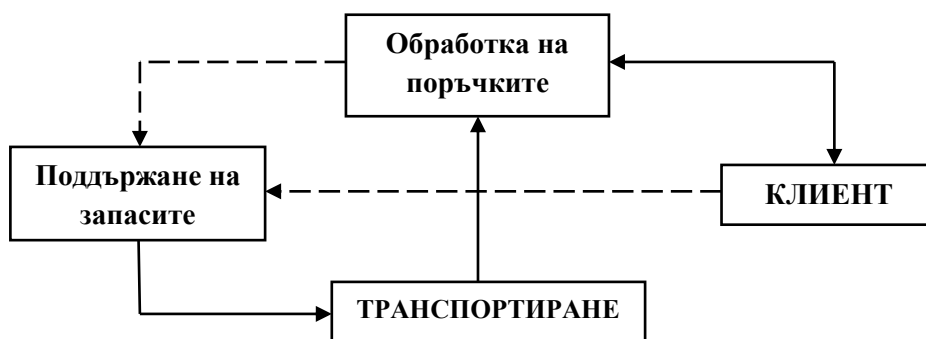
Фактори определящи възможностите за осъществяването на превози при организацията на логистичната верига са:

- сигурност за превоз на стоката с автомобилен транспорт;
- минимално време за превоз на товари по международната транспортна мрежа;
- качество на транспортните услуги - точност, сигурност, бързина, оценка на риска и т.н.;
- готовност за промяна на маршрутите, гъвкавост;
- репутация на превозвача и финансова стабилност;
- използване на компютърни технологии за управление на превозите и обработването на информацията за тях и т.н.;
- цена на предлаганата услуга и др.

За превоза на бързо развалящи се стоки е важно ползването на специализирани превозни средства и бързина на превоза. Стоки с голямо тегло на единица обем (метали, техника и др.) е важна товароподемността на превозните средства, изпълнението на товаро-разтоварните операции и цената на превоза, а тези с голям обем, но малко тегло са от значение вместимостта на превозните средства, запазването на търговския вид на стоките (облекла, обувки, стъклария и др.), риска и др. За много товародатели важно значение имат допълнителните услуги на превозвачите: подготовка за товарене, укрепване, разтоварване, претоварване, застраховане и т.н. Процедурата по избор на транспорт включва:

- избор на подходящ транспорт;
- избор на подходяща технологична схема за осъществяване на превоза на товари в логистичната верига;
- избор на основни и спомагателни логистични посредници.

Една от възможностите пред транспортната логистика при съвременните условия е използването на аутсорсинга – метод за оптимизация на дейностите свързани с организацията и преотстъпването на непрофилираните функции на външни специализирани фирми. Дейностите в логистиката са транспортиране, складиране, управление на запасите, обработка и изпълнение на поръчки (фиг.1).

Фиг. 1. Дейности на транспортната система

Всяка дейност включва набор от операции. Целта е доставяне на необходимите суровини, рационално използване на ресурсите и повишаване на производството. Анализа на Фиг.1. ни дава две основни концепции за доставка: да правиш точните неща и на точното място; в точното време с точния продукт за минимални разходи на правилния клиент и когато е необходим с желаното количество. Втората концепция е и във връзка и с маркетинговия микс – продукт, цена, място и промоция. Чрез методи и подходи се цели да се усъвършенстват движенията на материало-потоците, да се създават системи за регулиране и контрол на материалните и информационни потоци. Управленската верига е сложна мрежа от участници и действия. Процесите в нея могат да се извършват преди да се постъпили конкретни поръчки от клиенти, на база прогнозиране и планиране на потребителското търсене. Тези процеси могат и да се извършват и след постъпване на поръчки от клиентите [5].

Реализацията на всяка външнотърговска сделка, чийто предмет са материални продукти, зависи от организацията и протичането на транспортния процес. Условието за осъществяване на превозната услуга, като застраховане на товарите, които са обект на транспортиране, представянето им пред митница и извършването на митнически операции, оформянето на транспортните документи, удостоверяващи наличието на превозен договор и др. са важен компонент на търговската сделка. Конкуретоспособността на избрания вид транспорт и превозвач, както и организацията на превоза представляват много важни елементи на изградената логистична верига. Елементите на управленския процес са: документи за износ, внос и транзитно преминаване, опаковка и маркировка, застраховка, митническа обработка на стоката, транспорт - цени и условия, осигуряване заплащането на стоката. Предимствата и недостатъците на автомобилния транспорт пред останалите видове транспорт са предоставени в таблица (табл.1).

Предимства и недостатъци на автомобилния транспорт

Таблица 1

Предимства	Недостатъци
Директни превози от склада на изпращача до склада на получателя, с които се избягват междинните претоварвания и допълнителни транспортни операции.	- Притежава голяма гъвкавост и маневреност. - Превозните средства бързо и лесно се адаптират към изискванията и условията на превоза, в зависимост от вида, свойствата и партидността на товара, от разстоянието и състоянието на пътищата може да се избере най-подходящия тип автомобил за всеки превоз.
Може да извършва превози при неблагоприятни пътни условия.	По-ниска производителност на труда.
Голяма маневреност и приспособимост към условията на превозите.	По-големи разходи на гориво за произвеждане на единица транспортна продукция.
Търговска сигурност /превозвач може да е и самият клиент/.	Най-голям замърсител на околната среда с вредни газове и шум.
Обезпечават кратки срокове за доставка на товарите, особено на близки и средно далечни разстояния.	По-големи разходи на капитални вложения за доставка на един тон товароспособност.
Висока скорост, което го прави приложим за превоз и на бързо развалящи се стоки. Осигурява кратки срокове на доставка, особено на къси разстояния.	Сравнително малки разходи за произвеждане на един пътник/км, обхващане с гъста маршрутна мрежа по всички направления на пътничко потоците, голяма честото на движението.

Допълнителни недостатъци

1. Проблеми, свързани със сигурността и безопасността на превоза.
2. Висока себестойност на превозите на големи разстояния.
3. По-малка превозна способност и ниска степен на централизация и автоматизация.
4. Ограничена превозна способност.
6. Изразходва големи количества течни горива и оказва вредно въздействие на околната среда
7. Капиталните вложения за доставката и разходите за ремонт на един тон товароспособ са по-големи, което завишават разходите за амортизация.
8. По-малка превозна способност и по-ограничени възможности за извършване на масови превози.
9. Този вид транспорт замърсява околната среда, предимно с въглеродороди, азотни и сернисти газове и предизвиква шум.

Следвайки новите тенденции за развитието на международната логистика трябва да се усъвършенстват взаимодействието и сътрудничеството между превозвачите, транспортните оператори, спедиторските фирми и митническите органи с цел поставянето на равнопоставена основа проблемите за отговорността на превозвача, за възможно най-пълното използване на пропускателната и превозна способност на шосейните и жп маршрути и предоставяне на качествени и конкурентни транспортни услуги. Успешното усвояване на нарастващия обем на търсенето обаче освен организационна работа изисква и съответната модернизация на технологиите за осъществяване на превозните услуги посредством увеличаване на количеството на специализирания подвижен състав и провеждането на допълнителна работа в сферата на организацията и развитието на логистичните центрове за мултимодални превози. За сега най-предпочитания транспорт е автомобилния, защото е най-бърз. От гледна точка на икономичност се предпочита водния, той е най-евтин [2].

Като дейност транспортът се характеризира с редица технико -икономически особености, при чието изследване се взема предвид обстоятелството, че автомобилният транспорт може да се разглежда като услуга, оказвана на населението. Транспортната услуга е целесъобразно организирана сложна и динамична система от технически средства и съоръжения, обслужвани от специално подготвени кадри и използвана за превозване на стоки. Транспортът преодолява пространствената отдалеченост на потреблението от производството на продуктите. Използването на автомобилния транспорт за обслужване на стокообмена се определя от следните фактори:

- от обема и структурата на международния стокообмен, както и от различното географско положение на страните;
- от превозните възможности на другите видове транспорт, които се използват за обслужване на международния стокообмен;
- от приспособимостта на автомобилния транспорт към партидността на стоките, към конкретните условия на техния превоз, към изменения в направлението на стокопотоците.

Фиг. 2. Структура на транспортната система

Анализа на Фиг.2 ни дава възможност да обобщим най-съществените елементи на системата. Най-голямото предимство на автомобилния транспорт е, че транспортният процес се извършва от отправния пункт до крайното местоназначение на стоката, т.е. от склада на изпращача до склада на получателя, което спестява допълнителни товаро-разтоварни операции. То се дължи на високата маневреност и голямата проходимост на автомобилите. Възможността за извършване на директни превози създава условия за реализиране на редица преимущества [3]:

- предотвратяване на свързани с извършването на превоза претоварни операции;
- ускоряване превоза на стоки, което съдейства за запазване потребителната стойност на продуктите от органичен произход и съдейства за ускоряване на стокооборота;
- интензификация на международния стокообмен;
- снижаване на разходите за опаковка;
- опростяване на организационните взаимоотношения;
- международният транспорт изпълнява функции на технологичен мост, по който протичат интеграционните процеси между отделните икономики;
- международният транспорт оказва влияние върху валутния платежен баланс на нашата страна.

Диапазонът на потребителите на транспортни услуги в областта на международните автомобилни превози се разпростира главно върху организирания тип пазари. На вътрешния и международния пазар в ролята на купувачи на услуги се въплъщават: фирми, действащи в областта на международната търговия; организации с идеална цел (фондации, учебни заведения и др.); държавна администрация (посолства, консулства и др.).

Съвременните критерии, определящи избора на потребителите относно превоз на товари, се основават на следните показатели: надеждност на превозвача; гъвкавост на транспортната услуга; време за осъществяване на прехода; сигурност на превоза; възможност за проследяване на превоза; равнище на разходите [4].

Надеждност на превозвача е показател означаващ известна степен на доверие по отношение на оказваната услуга от страна на клиента. Той свързва услугата с представата за транспортната фирма, с нейния имидж.

Гъвкавост на транспортната услуга е възможността за предоставяне на превоз необходим и осигурен с подходящо оборудване, както и на специфични условия за транспортиране на някои видове стоки.

Време за осъществяване на прехода е през което стоката се намира под разпореждане на превозвача и е в пряка зависимост от операциите на превозвача. Превозвачът е заинтересуван да намали времето, през което носи отговорност за превозваните стоки. Потребителят получава необходимата услуга в рамките на оптимален период.

Сигурност на превоза се отнася до търговската сигурност, която има отношение към срока на доставка и опазването на потребителната стойност на превозените стоки.

Възможност за проследяване на превоза е информация за конкретното местонахождение и състоянието на превозваната пратка във всеки момент от процеса на нейното пространствено преместване до пристигането ѝ при получателя се счита за едно от основните преимущества при организирането на доставката на стоките.

Равнище на разходите дефинира заинтересуваността от това превозните цени да бъдат минимални. По този начин се отговаря на необходимостта да не се обременяват стоките с излишни разходи и да не бъде повишавана прекомерно цената им в пункта на крайното местонахождение.

Честота на ползване на транспортната услуга в на основата на този показател се открояват два вида потребители: потребители, ползващи еднократно и такива, ползващи многократно услугите на даден превозвач.

Диференцираност на транспортните услуги е зависимостта от естеството на стоките, обект на търговия, за голяма част от фирмите – клиенти превозите се извършват с различни по вид автомобили (бордови, хладилни, цистерни и др.).

Степен на обслужване - различава две групи потребители – първата група формират клиенти, ограничаващи се върху основната услуга, а втората – клиенти, изискващи наред с основната операция- превоз допълнителни услуги (спедиторски, логистични дейности, складови и др.).

Наличие на договорна обвързаност между потребителя и транспортната фирма - по-голямата част от потребителите, купуващи транспортни услуги, предпочитат сътрудничество с фирмата – превозвач на договорна основа. От това произтичат редица преимущества за товародателите при изпълнението на транспортната услуга в тяхна полза. Потребителските сегменти се различават значително по своя размер, степен на нарастване, равнище на платежоспособно търсене и др.

Направения анализ ни дава основание да направим следни извод: оказването на услуги при вътрешните и международните превози, извършването на товаро-разтоварни и складови операции включва всички важни етапи от стокото движение и представлява една пълна управленска услуга. Приемайки я, клиентът се освобождава изцяло от съпътстващите търговската сделка операции и има възможност да насочи своето внимание към сферата на договарянето.

References:

1. Vasilev, Vasil – Upravljenje na transportni sistemi. Sofia, 2004
2. Tsankov, St. M. Transportni operatsii vav vanshnata targovia, S., 1985.
3. Tsankov, St. M. Ikonomika i organizatsia na transportno-speditorskata deynost v mezhdunarodno saobshtenie, S., 1989.
4. Kirova, A. Mezhdunarodni tovarni prevozi. Stopanstvo, S., 1994.
5. Ivanov, Iv. V. Transportno pravo, V., 1995
6. Kodzheykov R.r Kalev K G., Ganey V V., Osnovi na metrologiyata i metrologichnoto osiguryavane – Metrologia i izmervatelna tehnika, Voenny izdatelstvo Sofia 2000.
7. Kodjeikov R., Kalev K., Dynamics Isomorphism Model of Signal – measuring Information”, XV IMEKO World Congress Osaka, Japan 1999.